

УПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН «НЕВРОЛОГІЯ» І «ПСИХІАТРІЯ ТА НАРКОЛОГІЯ» У ВОЛИНСЬКОМУ МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ

INTRODUCTION OF DISTANCE EDUCATION IN THE STUDY OF DISCIPLINES "NEUROLOGY" AND "PSYCHIATRY AND NARCOLOGY" IN VOLYN MEDICAL INSTITUTE

Дана стаття аналізує доцільність використання технологій дистанційного навчання у медичних навчальних закладах фахової передвищої освіти та оцінює перспективи їх подальшого застосування на прикладі вивчення дисциплін «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія» в умовах карантинних обмежень із метою забезпечення безперервності освіти та збереження здоров'я всіх учасників навчального процесу.

І хоча дистанційна освіта почала активно розвиватися у США та країнах Європи ще в 70-ті роки минулого століття, в Україні до недавнього часу вона не набула широкого застосування, а впровадження дистанційного навчання у закладах медичної освіти довгий час узагалі не обговорювалося, оскільки вважалося, що запорукою ефективної підготовки студента-медика є передусім використання знань та вмінь на практиці, які формуються за активної взаємодії студента, викладача та пацієнта, багаторазового відпрацювання практичних навичок у навчальній аудиторії та клінічних базах практики. Існує багато скептиків щодо різноманітних технологій дистанційного навчання саме у цій галузі освіти.

Відношення до дистанційної освіти змінила пандемія COVID-19, яка поставила виклики перед усіма здобувачами освіти, що зумовили трансформацію як у системі охорони здоров'я у цілому, так і під час підготовки студентів-медиків зокрема. Реалії сучасного розвитку суспільства свідчать, що дистанційні технології широко впроваджуються в освіту, її основним рушієм цього процесу є вища школа, яка дає можливість студентам отримати теоретичні знання та здійснювати роботу самостійно за допомогою використання новітніх інформаційних технологій. Сьогодні зрозуміло, що дистанційна освіта – один із пріоритетних напрямів модернізації загальноосвітньої і вищої школи.

Тому для вивчення проблеми дистанційного навчання у медичних закладах фахової передвищої освіти було проведено анонімне онлайн-анкетування за допомогою сервісу Google-Form серед студентів двох груп спеціальності 223 «Медсестринство. Лікувальна справа» (n = 48), які вивчали ці дисципліни протягом одного семестру, причому всі теоретичні заняття і частина практичних (залежно від епідемічної ситуації) проводилися дистанційно. Студенти мали можливість порівняти ефективність

викладання дисциплін та засвоєння знань у кожному конкретному випадку.

Ключові слова: дистанційне навчання, анонімне онлайн-анкетування, фахова передвища освіта, медична освіта, клінічні дисципліни.

This article analyzes the feasibility of using distance learning technologies in medical schools of professional higher education and assesses the prospects for their further use in the study of "Neurology" and "Psychiatry and Narcology", especially in quarantine restrictions to ensure continuity of education and health of all participants of the educational process.

Although distance education began to develop actively in the United States and Europe in the 1970s, it has not been widely used in Ukraine until recently, and the introduction of distance learning in medical education has not been discussed for a long time, as it was believed that the key to effective training of medical students is, first of all, the use of knowledge and skills in practice, which are formed by active interaction of student, teacher and patient, multiple practice of practical skills in the classroom and clinical bases of practice. There are many skeptics about the variety of distance learning technologies in this area of education.

Attitudes toward distance education have been changed by the COVID-19 pandemic, which has posed challenges to all learners, leading to a transformation both in the health care system in general and in the training of medical students in particular. The realities of modern society show that distance technologies are widely implemented in education and the main driver of this process is higher education, which allows students to gain theoretical knowledge and work independently through the use of the latest information technology. Today it is clear that distance education is one of the priority areas of modernization of secondary and higher education. Therefore, to study the problem of distance learning in medical institutions of professional higher education, an anonymous online survey was conducted using the Google-Form service among students of two groups majoring in 223 Nursing Medical Affairs (n = 48), who studied these disciplines during one semester, and all theoretical classes and some practical ones (depending on the epidemic situation) were conducted remotely. Students had the opportunity to compare the effectiveness of teaching disciplines and learning in each case.

Key words: distance learning, anonymous online questionnaire, professional pre-higher education, medical education, clinical disciplines.

УДК 378.147:616.8

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.51>

Подольак І.В.,

викладач неврології та психіатрії
Волинського медичного інституту

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Останнім часом у зв'язку зі збільшенням потреб суспільства у висококваліфікованих працівниках стрімко зростають вимоги до підготовки студентів закладами вищої та фахової передвищої освіти.

Стрімкі темпи зростання економіки, величезний обсяг інформації, яку повинні засвоїти студенти, вимагають від системи освіти створення інших методів та форм навчання та забезпечення нових умов навчання. В Україні з 06.06.2019 набрав

чинності Закон «Про фахову передвищу освіту», який регламентує права та обов'язки фізичних та юридичних осіб у цій сфері освіти [1].

Саме тому велика увага приділяється нетрадиційним методам навчання, які дають змогу швидше оволодіти великим обсягом інформації через активну взаємодію між учасниками навчального процесу, формують критичність та гнучкість мислення у майбутнього фахівця. У структурі нетрадиційного навчання чільне місце займає дистанційне навчання.

На основі Положення про дистанційне навчання, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013, під дистанційним навчанням розуміють «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2].

Ще більший виклик для системи освіти створили умови, у яких опинилася Україна у зв'язку з пандемією COVID-19, вони заставили в короткий термін повністю змінити формат навчання в усіх закладах освіти та перейти в онлайн-режим викладання. Не всі учасники освітнього процесу виявилися готовими до таких змін, адже дистанційне навчання потребує самодисципліни, мотивації, відповідальності, структурованого підходу та досить великого обсягу самостійної роботи [3, с. 100]. У сучасних умовах важливим завданням викладачів медичних навчальних закладів фахової передвищої освіти є вивчення моделей дистанційного навчання та їх ефективне провадження у навчальний процес для становлення і розвитку інтелектуального, високопрофесійного та кваліфікованого фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової педагогічної літератури та дисертаційних досліджень, що з'явилися останнім часом, свідчить про значну увагу до проблем упровадження дистанційних технологій у навчальний процес. Науково-педагогічні засади дистанційного навчання розробляли багато зарубіжних науковців, таких як: Р. Бел, Дж. Блумстук, Р. Деллінг, Д. Кіган, Дж. Коумі, А. Кларк, М. Мур, Г. Рамбле, М. Сімонсон, М. Томпсон та ін., а також вітчизняні дослідники: О. Андрєєв, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський, В. Кухаренко, В. Олійник, В. Рибалко, Н. Сиротенко, П. Стефаненко. Зокрема, у наукових працях українського дослідника П. Стефаненка багато уваги приділяється дистанційній системі навчання, розкриваються зміст, сутність та особливості дистанційної освіти. Зокрема, автор у дослідженні «Дистанційне навчання у вищій школі» визначив,

що основу дистанційної форми навчання становить цілеспрямована та контролююча інтенсивна самостійна праця того, хто навчається, який може вчитися в зручному для себе місці за індивідуальним розкладом, при цьому використовуючи комплект спеціальних засобів навчання за погодженою можливістю контакту з викладачем за допомогою засобів телекомунікації [4, с. 37].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Та, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, сучасна дистанційна освіта в Україні нагадує традиційні форми заочного навчання, без застосування всіх можливих форм і методів навчання. На жаль, поки що серед науковців немає одностайного рішення щодо визначення самого поняття «дистанційне навчання», його методів та форм, ефективності та перспектив дистанційної освіти в Україні. Ще менше інформації щодо ефективності дистанційної освіти в медичних закладах фахової передвищої освіти. Багато років викладачі медичних вишів уважали, що дистанційна освіта в медицині – це нонсенс, оскільки навчання студента-медика полягає у тісному контакті з пацієнтом і багаторазовому відпрацюванні практичних навичок, що неможливо здійснити дистанційно. Дійсно, не йдеться про повну заміну традиційного навчання, а про те, що дистанційні методи можуть бути використані під час теоретичних занять, самостійної роботи та в інших випадках, коли не стоїть нагальна потреба перебувати в навчальній аудиторії чи біля ліжка хворого.

Основними завданнями цієї статті є:

- 1) з'ясувати переваги та недоліки дистанційного навчання на прикладі вивчення дисциплін «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія»;
- 2) вибрати найоптимальніші платформи та інструменти для реалізації дистанційної освіти;
- 3) вибрати найкращі форми і методи дистанційного навчання у медичному закладі освіти.

Мета статті. Метою статті є аналіз ефективності використання технологій дистанційного навчання у медичних навчальних закладах фахової передвищої освіти на прикладі дисциплін «Неврологія» та «Психіатрія та наркологія».

Виклад основного матеріалу. Важливим етапом ефективної організації дистанційного навчання є вибір оптимального онлайн-сервісу. Для забезпечення безперервного дистанційного навчання створено численні онлайн-платформи, кожна з яких має низку переваг та недоліків. Проаналізувавши можливості кожної з них, наш навчальний заклад зупинився на платформі Google Classroom. Ця платформа є однією з найкращих для організації ефективного навчального процесу, оскільки містить усі необхідні сервіси для цього. Google Classroom – безкоштовний динамічний сервіс для навчальних закладів, що постійно адаптується до потреб користувачів [5, с. 434].

Викладач має змогу створити свій курс (клас), приєднати до нього студентів, завантажувати для них навчальні матеріали та завдання, у тому числі індивідуальні, перевіряти роботи студентів та оцінювати їх, повертати завдання для їх доопрацювання, коментувати роботи, проводити облік контролю. На платформі є можливість указувати термін здачі виконаних робіт, параметри доступу до доданих матеріалів. Також можна організувати таку форму навчання, як «робота в малих групах», що є необхідним засобом комунікації між студентами-медиками.

Важливим є те, що дана платформа інтегрована з поштою Gmail, Google-документами, Google-диск. У Google Classroom можна заходити з будь-якого браузера на комп'ютері чи мобільному пристрої Android та Apple iOS, тут немає реклами, а всі розміщені матеріали не можуть бути використані з комерційною метою.

Для ефективного здійснення контролю знань студентів використовуються різноманітні тестові завдання. Найкращим та найпростішим інструментом для здійснення цієї функції є використання Google-форми. Цей інструмент дає змогу створити створювати такі види тестових завдань, як питання з короткою відповіддю, з розгорнутою відповіддю, тест з одиночним та множинним вибором, тести на встановлення відповідності (сітки) та завдання для виставлення оцінки за заданою шкалою. До тестового завдання можна додати фото-або відеоматеріал. Аналіз результатів тестування проводиться автоматично за допомогою сервісу Google-таблиці, це дає змогу швидко побачити результати та оцінити кожного студента, проаналізувати помилки, які найчастіше виникають, і вжити заходи для їх ліквідації.

Необхідним інструментом для ефективного проведення теоретичних та практичних занять є Google Meet, який має функції групових чатів, відеодзвінків та відеоконференцій. Щоб користуватися цим сервісом, необхідно створити свій обліковий запис Google. Онлайн-заняття можна проводити зі стандартного акаунту Google, але для навчальних закладів найкраще користуватися корпоративним акаунтом, який відкриває доступ до розширених можливостей Google Meet. Беззаперечними перевагами даного сервісу є такі: тривалість відеоконференцій не обмежується часом і дає змогу долучити до неї до 150 користувачів; наявність Google-календаря, що дає змогу планувати заняття заздалегідь; запис відеоконференції зберігається на Google-диску, тому за необхідності її можна переглянути; можна демонструвати матеріали, розміщені на робочому столі ПК під час заняття та надавати доступ до свого екрану іншим учасникам, що дуже важливо для проведення круглих столів, семінарів та групових інтерактивних форм роботи; посилання на відеоконференцію

можна створити у Google-класі, причому це посилання для даного класу не буде змінюватися [6].

Для проведення теоретичних та практичних занять із дисциплін «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія» я використовувала сервіси Google Meet, Google Classroom та Google Form. Слід зазначити, що студенти III курсу спеціальності 223 «Медсестринство. Лікувальна справа» згідно з програмою освітньо-професійної підготовки молодшого спеціаліста (фахового молодшого бакалавра) вивчають дисципліни «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія» протягом одного семестру. На вивчення дисципліни «Неврологія» відводиться загалом 67,5 год. (2,25 кредитів), із них 12 – лекції, 40 – навчальна практика під керівництвом викладача, 15,5 – самостійна робота. На вивчення дисципліни «Психіатрія та наркологія» – загалом 45 год. (1,5 кредити), з них 6 – лекції, 20 – навчальна практика під керівництвом викладача, 19 – самостійна робота.

Короткий термін вивчення дисциплін «Неврологія» та «Психіатрія та наркологія» (лише один семестр), недостатня кількість практичних занять, складність даних дисциплін, перенасиченість кожного заняття матеріалом значно ускладнюють процес їх вивчення і вимагають від викладача нових підходів. Тому для полегшення сприйняття і розуміння матеріалу та поліпшення його запам'ятовування створено до кожної теми теоретичний матеріал у вигляді відеопрезентації, текстового файлу, малюнків, схем, таблиць, відеороликів, електронних підручників, тестових завдань, навчальних фільмів, посилання на корисні Інтернет-ресурси. Усі необхідні матеріали розміщені у Google-класі, під час підготовки до практичного заняття студент має змогу ознайомлюватися з матеріалами стільки разів, скільки йому необхідно.

Теоретичні заняття проходять у вигляді проблемної лекції, де розкриваються актуальні питання кожної теми у режимі відеоконференції на сервісі Google Meet. Для кращого розуміння матеріалу студентам демонструються комп'ютерні слайди, відеофільми та інформаційні ролики. Усе це дає змогу урізноманітнити навчальний процес та підвищити мотивацію студентів до вивчення навчальних дисциплін і сформувати у майбутніх медиків цілу низку фахових компетентностей.

Практичні заняття проводилися згідно з розкладом у режимі відеоконференції. Для оцінки вихідного рівня знань пропонувалися обговорення теми заняття, вирішення тестових завдань першого рівня складності та усне опитування. Викладений перед заняттям матеріал давав студентам змогу вчасно та ґрунтовно підготуватися до заняття.

Дуже вагомою для будь-якого студента-медика є безпосередня комунікація з пацієнтом. На жаль, умови дистанційного навчання не дають змоги використати контакт із пацієнтом, тому як варіант роботи

з пацієнтом під час практичного заняття пропонувалися розбори клінічних випадків, інформаційні відеоролики, онлайн-записи пацієнтів, онлайн-тренінги, ситуаційні завдання, тестовий контроль.

У кінці курсу студенти здають семестровий іспит з обох дисциплін, за результатами якого можна зробити висновки про ефективність використаних технологій дистанційного навчання. Підсумковий контроль знань проводився на платформі Гугл у вигляді тестування (100 тестових завдань із дисципліни «Неврологія» та 50 – із дисципліни «Психіатрія та наркологія»).

Із метою визначення ефективності дистанційного навчання з дисциплін «Неврологія» і «Психіатрія та наркологія» було проведено анонімне онлайн-опитування за допомогою інструменту Google Form студентів III курсу спеціальності 223 «Медсестринство. Лікувальна справа» Волинського медичного інституту з приводу ефективності дистанційного навчання. Участь в опитуванні взяли 48 респондентів. Серед них переважали особи жіночої статі (86%), середній вік опитуваних становив 18,5 роки. В анкеті пропонувалися питання, які стосувалися переваг та недоліків дистанційного навчання, а також вибору найоптимальніших форматів дистанційного навчання. Було запропоновано відповісти на 10 питань, серед яких були питання з короткими відповідями, відкриті питання, альтернативні питання, питання з можливістю надати оцінку (від 1 до 10). Відповідаючи на питання «Яку форму навчання ви вважаєте найбільш ефективною?», 52,1% студентів зазначили, що «очну», 41,7% – «змішану», лише 6,2% відповіли, що «дистанційну» (рис. 1).

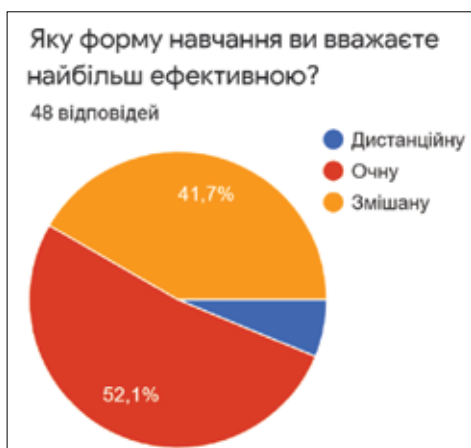

Рис. 1. Результати онлайн-опитування на запитання «Яку форму навчання ви вважаєте найбільш ефективною?»

На запитання «Яка форма навчання є оптимальною для проведення теоретичних занять?» 50% студентів зазначили, що «дистанційна», 41,7% – «очна», 8,3% підтримали змішану форму (рис. 2).

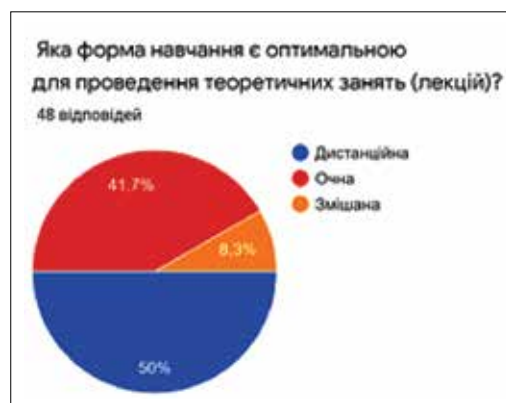

Рис. 2. Результати онлайн-опитування на запитання «Яка форма навчання є оптимальною для проведення теоретичних занять?»

Водночас значно більше студентів (70,8%) вважають, що для проведення практичних занять найоптимальнішою є очна форма навчання, за дистанційну форму висловилися лише 10,4% студентів, решта 18,8% – за змішану (рис. 3).

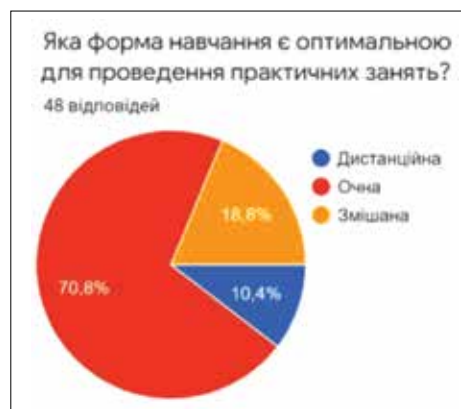

Рис. 3. Результати онлайн-опитування на запитання «Яка форма навчання є оптимальною для проведення практичних занять?»

Виходячи із цих даних, можна сказати, що дистанційну форму навчання можна впроваджувати для проведення частини теоретичних занять.

На запитання «Який формат дистанційного проведення теоретичних занять ви вибираєте?» 47,9% студентів підтримали традиційну лекцію – візуалізацію з використанням презентації, 27,1% – лекцію-дискусію, 16,7% – проблемну лекцію, лише 8,3% влаштує відеолекція (рис. 4).

Також студентами зазначалися проблеми, з якими вони зіткнулися під час проведення практичних занять у дистанційному форматі, а саме: відсутність спілкування з пацієнтами (25%), відсутність відпрацювання практичних навичок (13%), швидкий темп навчання, нестача часу на підготовку завдань (14,6%), великий обсяг матеріалу, який потрібно опрацювати самостійно (14,6%), недостатнє спілкування з викладачем (2,1%) (рис. 5).

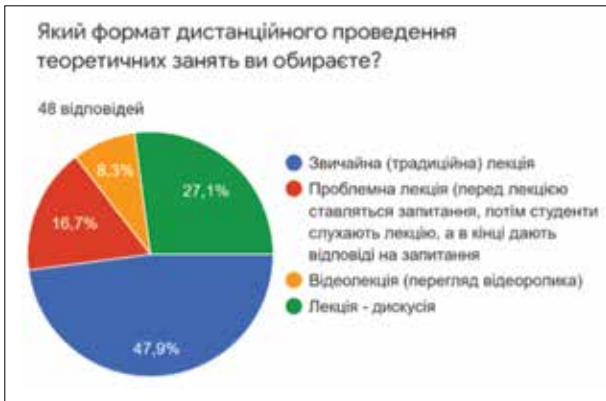

Рис. 4. Результати онлайн-опитування на запитання «Який формат дистанційного проведення теоретичних занять ви вибираєте?»

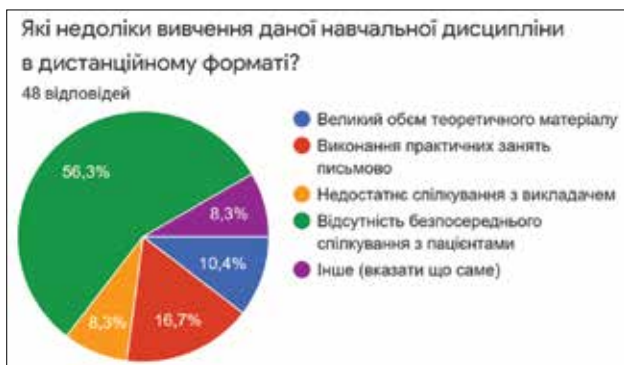

Рис. 5. Результати онлайн-опитування на запитання «Які недоліки вивчення навчальної дисципліни у дистанційному форматі?»

Отже, студенти медичних вишів розуміють важливість практичної підготовки майбутнього спеціаліста, яка неможлива без відпрацювань практичних навичок та безпосереднього контакту з пацієнтами. Однак елементи дистанційної освіти можна використовувати навіть під час проведення практичних занять, особливо у випадках, коли немає тематичного хворого або під час представ-

лення індивідуальної та групової проєктної роботи. Для оцінки ефективності дистанційного навчання з дисциплін «Неврологія», «Психіатрія і наркологія» студентам було запропоновано виставити оцінку за 10-бальною шкалою. Більшість студентів (25%) виставила оцінку 9 балів, 21% студентів – 8 балів, 15% – 7 балів, 12% – 6 балів, 8,4% – 10 балів, решта 19% – 5 і нижче балів (рис. 6).

Висновки. В умовах карантину дистанційна форма освіти виявилася найбільш доречною, що дає змогу проводити навчальний процес на достатньому рівні, вона увібрала в себе найкращі традиційні та інноваційні засоби та форми навчання, що базуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Дистанційне навчання є наслідком об'єктивного процесу інформатизації суспільства й освіти як найбільш перспективна, синтетична, гуманістична, інтегральна форма отримання освіти [7, с. 80].

Аналіз результатів свідчить, що лише 6% студентів вважають дистанційну форму освіти ефективною. Це пояснюється недостатньою підготовкою всіх учасників навчального процесу до такого формату роботи, низькою мотивацією студентів до навчального процесу.

Отже, дистанційна освіта в медичних навчальних закладах може бути застосована як один з елементів освіти, але не може повністю замінити традиційну освіту, тому що медична освіта потребує передусім практичної підготовки фахівця. Але в сучасних умовах є сенс активного впровадження дистанційного навчання під час викладання теоретичної частини будь-якої навчальної дисципліни, тому що це допоможе звільнити час для кращої практичної підготовки та відпрацювання алгоритмів практичних навичок, роботи біля ліжка пацієнта, підготовки до практичного заняття, заліку, іспиту тощо. Є сенс використовувати елементи дистанційного формату навчання і на практичних заняттях, особливо тоді, коли немає тематичного пацієнта. Особливо актуально це на заняттях із

Рис. 6. Оцінка ефективності дистанційного навчання

психіатрії, де важливо вміти виявляти психопатологічну симптоматику під час бесіди чи спостереження за хворим. У такому разі відеоролик може компенсувати відсутність тематичного пацієнта. Дистанційний формат є дуже зручним під час проведення семінарів, круглих столів.

Перспектива подальших досліджень має бути спрямована на пошук нових форм та методів роботи для підвищення ефективності навчання, розроблення методичних рекомендацій щодо організації дистанційного навчання під час вивчення медичних дисциплін у Волинському медичному інституті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 30. Ст. 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>.
2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ МОН України (зі змінами, внесеними Наказом МОН України від 14.07.2015 № 761). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Танцюра Л.Д., Кисельова І.В., Біляєв А.В. Аудит оцінки лікарями дистанційної форми навчання на етапі післядипломної освіти. *Медична освіта*. 2020. № 4(89). С. 100–104.
4. Стефаненко П.В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2002. 37 с.
5. Франчук В.М. Методика навчання інформатичних дисциплін в педагогічних університетах із використанням веборієнтованих систем : монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 434 с.
6. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції, 9–10 листопада 2020 р. Суми, Вінниця : НІКО/ВНТУ, 2020. 280 с.
7. Радзієвська І.В. Особливості технології дистанційної освіти у медицині. *Нові технології навчання*. Вип. 52. С. 80–83.